

Venkraai

Verenigingsblad van de KNNV afdeling Eindhoven



2026 • nr 3

Mededelingen • Verslagen • Artikelen

Venkraai *Het verenigingsblad van de KNNV - afdeling Eindhoven*



(Koninklijke Nederlandse Natuur Vereniging, Vereniging voor Veldbiologie)

De verschijningsdata zijn: 20 februari, 20 mei, 1 september en 20 december.

Kopij kan tot uiterlijk 4 weken voor verschijning worden ingeleverd bij de eindredacteur.

Eindredactie en opmaak

Gerard Vos, 040-2217857, redactie@eindhoven.knnv.nl

Redactieleden

Rob Aarts, 06-58786204 - John Bruinsma, 0499-473384 - Jan Schellekens, 040-2435473

"Venkraai" is een streeknaam voor de Zwarte stern, die vroeger in de omgeving van Eindhoven voorkwam als broedvogel op vennen.

De KNNV is een landelijke vereniging, opgericht in 1901. Het doel is natuurstudie en -bescherming door middel van inventarisaties en activiteiten als excursies, lezingen en cursussen.

De afdeling Eindhoven - opgericht in 1945 - is op al deze terreinen actief, o.a. in een aantal werkgroepen, zie hieronder. Het aantal leden bedraagt ongeveer 250.

Het lidmaatschapsgeld voor 2026 is € 40 voor een gewoon lid, € 17 voor een huisgenootlid, en € 23 voor een jongerenlid (Het jongerenlidmaatschap geldt t/m het jaar waarin men 30 jaar wordt). Bij toetreden na 30 juni geldt de helft van deze bedragen. Over te maken op de rekening van KNNV Afd. Ehv., IBAN: NL27INGB0001066049, BIC: INGBNL2A.

Gewone leden ontvangen naast de Venkraai het landelijke KNNV-tijdschrift 'Natura' 4x per jaar. Een informatiepakket voor toekomstige leden ligt bij de ledenadministratie gereed. Aanmelden en opzeggen kan bij de ledenadministrateur, zie hieronder.

Kopij

De volgende Venkraai komt uit op 20 december 2026. Kopij aanleveren vóór 20 november 2026, per e-mail: redactie@eindhoven.knnv.nl. De redactie behoudt zich het recht voor, kopij aan te passen of in te korten.

Contact

Bestuur

Voorzitter: Sjef Ernes, 06-5515 4731,
voorzitter@eindhoven.knnv.nl

Secretaris: Ella Haven, 06-2242 3981,
secretaris@eindhoven.knnv.nl

Penningmeester: Alfonso Gil Cantabrana,
06-5337 0976
penningmeester@eindhoven.knnv.nl

Publiciteit: Jan Lanthers, 06-4974 0889,
publiciteit@eindhoven.knnv.nl

Lid: Hans van Sprang, 040-2217853,
bestuur2@eindhoven.knnv.nl

Ledenadministratie

Ludy Aarts, 06-26152076,
ledenadministrateur@eindhoven.knnv.nl

Lezingen

Els van der Voort, 040-2413832,
lezingen@eindhoven.knnv.nl

Cursussen

Vacant, tijdelijk Ursula Elskamp, 040-2126288, cursussen@eindhoven.knnv.nl

Vertrouwenspersoon

Plonie de Baar, ploniedebaar@gmail.com

Commissies

Excursiecommissie
Natascha Jaegers, 06-4178 0780,
excursie@eindhoven.knnv.nl

Natuurbeschermingscommissie
Jacqueline van Heek, 040-2110213,
natuurbescherming@eindhoven.knnv.nl

Werkgroepen

Vogelwerkgroep

Gerard Tielemans, 06-1551 6992, vwg@eindhoven.knnv.nl

Vogelgroep

Hans van Sprang, 040-2217853, vogels@eindhoven.knnv.nl

Floristische werkgroep

Wim van der Ven, 06-2304 7990, fwe@eindhoven.knnv.nl

Insectenwerkgroep

Piet Tutelaers, 040-2854670, insecten@eindhoven.knnv.nl

Mossenwerkgroep

Marleen Smulders, 06-2002 4568, mossen@eindhoven.knnv.nl

Micro-hydrobiologische werkgroep, Joost van de Sande,
0497-591547, micro-hydrobiologie@eindhoven.knnv.nl

Paddenstoelenwerkgroep

Annie Dirks, 06-13052114, anniedirksvanhees@outlook.com

Plantenwerkgroep

Petra van Leeuwen, 040-2114070, planten@eindhoven.knnv.nl

Werkgroep Biodiversiteit

Peter Zomer, 06-46436943, wjp.zomer@ziggo.nl

Natuurhistorisch archief

Dit bevat alle Wetenschappelijke Mededelingen, uitgaven van de Stichting Uitgeverij KNNV, inventarisatierapporten, Venkraaien, Dubbelooven, excursieverslagen en andere literatuur. Ieder lid van de afdeling kan gebruik maken van dit archief. Inlichtingen bij Jan Lanthers, 06-49740889, bestuur3@eindhoven.knnv.nl

Tweedehands natuurboeken

Informatie: knnv.nl/lees-mee/tweedehands-boeken

Website

eindhoven.knnv.nl
Leon Dings, 06-5389 7198, webredactie@eindhoven.knnv.nl

Ontmoetingsgebouw

IVN-KNNV-gebouw d'n Aard, Ariespad 5, 5503EZ Veldhoven.

Venkraai

Verenigingsblad van de KNNV afdeling Eindhoven

Najaar 2026

Berichten	“Op de hoogte-43”	2
	Wijzigingen ledenbestand	2
	De Venkraai: van gedrukt naar digitaal	3
	Succesvolle deelname aan de City Nature Challenge Eindhoven 2026	4
	Save the date!	5
Excursieverslagen	Verslag Vogelwerkgroepkampje naar omgeving 't Roegwold in Groningen in april	6
	Excursie van de Vogelgroep naar 't Diessens Broek, 2 mei	7
	Excursie Vogelgroep naar de Patersgronden, 7 juni	7
Artikelen	Houtduiven - tortelduiven	7
	Kernzwammen: Onbekend maakt onbemind!	9
	Het Spiegeldikkopje	13
	Over vogels kijken en nog veel meer - Interview met Martien Helmig	15
	Waarnemingen van de Insectenwerkgroep in het Kranenveld in Soerendonk	17
	Natuurmoment	21
Activiteiten	Excursies, Cursussen, Lezingen: Zie de Digitale Nieuwsbrief, of de Website.	



Wielewaal, man – foto: Gerard Vos

Voorpagina Ransuilen - foto: Helena de Jong

“Even vooraf - 43”

Sjef Ernes - Voorzitter, KNNV afdeling Eindhoven



De hitte die Europa teistert, ook Nederland, is het zoveelste signaal dat de klimaatcrisis steeds voelbaarder wordt. De natuur heeft daar natuurlijk al veel langer last van, natuurbelangen echter hebben nog weinig een stem aan de (economische) bestuurstafels. En de ontkenners zijn rijk genoeg om zich tegen de klimaatcrisis te wapenen. Het frustreert, het maakt moedeloos, het lijkt alsof we hopen dat de komende generaties het gaan oplossen.

En dat is niet terecht. Wijzelf moeten actie blijven ondernemen, met eigen gedrag, met natuur beschermen en haar belangen behartigen. De Landelijke KNNV doet dat al 125 jaar. Het Trefpunt Groen Eindhoven doet het al 25 jaar, ook zo’n unieke organisatie in liberaal-polderend Nederland. En onze afdeling doet dat. Onze Natuurbeschermingscommissie participeert actief in de Stamtafel Biodiversiteit en adviseert (maar moet steeds meer protesteren) over de groeiplannen van onze gemeente. Onze experts doen dat ook door mee te werken aan momentopnames (Bioblitz) die een inkijk geven hoe de biodiversiteit er voor staat. Zoals in de recente samenwerking met partijen als Wasven en IVN in de 1e editie van de Eindhovense City Nature Challenge. In deze Venkraai een enthousiast verslag. Met bijna 1000 soorten, waaronder 35 zeldzame, en 250 waarnemers een intrigerende momentopname van onze stad. Die samenwerking is goed bevallen. En nodig!! Dat gaan we elk jaar doen!

Maar...ook in deze Venkraai een artikel over de complexe uitdagingen rondom toekomst voor ons prachtige verenigingsblad De Venkraai zelf. Wordt ie wel (goed) gelezen? Is een blad op papier nog wel betaalbaar? Wat betekent het als we digitaal gaan? En vin-

den we een opvolger voor Gerard Vos als eindredacteur en vormgever? De vrijwel drempelloze peiling via de Nieuwsbrief is slechts matig beantwoord (en dus niet representatief?) Vandaar de oproep: lees mee en pak de kans om uw mening te geven, het bestuur is zover dat we een knoop moeten, willen en gáán doorhakken. Dus denk mee over úw verenigingsblad!

Intussen.....we proeven elan in onze gelederen. De werkgroep Micro-hydrobiologie heeft nieuwe (jongere) leden, de Vogelwerkgroep heeft een nieuw duo-coördinatorschap en groeit ook met jonge leden. De Contact-app groep Jongeren doet heel veel laagdrempelige uitstapjes en wisselt ervaringen en wetenswaardigheden uit onder elkaar, via de app. De digitale Nieuwsbrief wordt door circa 180 leden gelezen! Excursie-en lezingcoördinatoren Freek, Natascha en Els hebben de handen ineengeslagen in een pilot rond een thematische cluster aanpak. Er was een geslaagde Gierzwaluwen cursus annex excursie met dank aan de landelijke werkgroep Gierzwaluwen en aan Ella.

En er staat in november weer een feestmiddag gepland, tevens najaar-ALV (beleid-oriëntatie!) en met een interessante externe inbreng.

En dan toch nog even...Ik noemde al het 125 jarig jubileum van onze landelijke koepel KNNV. De band met die landelijke koepel is (nog) niet erg groot, lijkt het wel. Jammer, er is een interessante jubileum-agenda, het levert een mooi blad op (Natura) en een handige landelijke nieuwsbrief. De landelijke samenwerking met groene bondgenoten is bitterhard nodig om succesvol te zijn. We hebben baat gehad bij het landelijke KNNV fonds en de Nieuwsbrief is er mede gekomen dankzij de landelijke ondersteuning. Er is dus waar voor onze contributie-afdracht, voor wie dat wil. Met één klik krijg je de landelijke nieuwsbrief. Toch maar eens doen? Van harte aanbevolen.

Wijzigingen ledenbestand van 27 apr 2026 t/m 4 aug 2026				
Nieuw	Mevr. H. Vorstermans	Geldrop	Mevr. M. van Noort	Amersfoort
			Mevr. C. van der Linden	Veldhoven
Opzegging lidmaatschap	Dhr. E. Nervo	Heeze	Mevr. A. Schilthuis-Vos	Heeze
			Dhr. A. Cools	Oud-Turnhout (B)
Stuur wijzigingen naar onze ledenadministrateur: ledenadministrateur@eindhoven.knnv.nl				

De Venkraai: van gedrukt naar digitaal

Het bestuur, KNNV Afdeling Eindhoven

Deze keuze ligt al jaren op de bestuurstafel van onze KNNV afdeling. Een verschrikkelijk moeilijke keuze, maar vanuit financieel oogpunt een onvermijdbare. De Venkraai in gedrukte vorm wordt simpelweg te kostbaar.

Het dilemma is duidelijk: om een gedrukte versie te houden zullen we blijvend de contributie jaarlijks moeten verhogen. Om een kostendekkende begroting te maken zou de contributie € 46 worden voor de meeste leden! Willen we dat? Dit, terwijl we ons elke vorm van financiële ruimte onthouden om toekomstgerichte investeringen te doen. En voor milieu en natuur wordt drukken steeds meer een overweging die recht gedaan moet worden. Maar dat het voor velen een hard gelag zal zijn als die mooie Venkraai niet meer op papier komt hoeft U ons niet uit te leggen.

Het bestuur kiest: we gaan digitaal.

U leest het goed: we zijn voornemens de Venkraai vanaf 2027 in pdf-vorm uit te gaan geven.

Uit de enquête die we via de Nieuwsbrief hebben gehouden bleek het al, circa 60% kiest voor digitaal. Handiger, gemakkelijker, milieuvriendelijker, met mogelijkheden voor eigen archivering, doorsturen van artikelen en altijd vindbaar in onze website. En aanzienlijk minder kosten.

De kostenoverwegingen zijn heel feitelijk. De huidige Venkraai (die al dunner is gemaakt in 2026) kost ongeveer € 3.000 per jaar. Dat is 30 % van ons totale budget. Naast onze bijdrage aan de landelijke koepel (voor de Natura, bundeling van krachten en ondersteuning van de afdelingen) en de huurkosten is er nauwelijks tot geen ruimte voor (ver)nieuwe(nde) activiteiten. Lastig, zeker als je bedenkt dat we een meerjarenplan hebben met ambitie. Momenteel draaien we al twee jaar op rij een verlies van meer dan € 1.500 per jaar bij een hoge contributie van € 40 per persoon per jaar (voor gewone leden).

Kan de Venkraai goedkoper gedrukt worden? Nee. Sterker nog, als het aantal abonnees zou dalen wordt de prijs per Venkraai per lid alleen maar hoger. De leden moeten dus nu van zich laten horen.

De leden zijn aan zet. We zullen begin september via de Nieuwsbrief een link aanreiken voor een simpele 5-vragen-enquête waarin de leden zich kunnen uitspreken over dit voorgenomen besluit. Kunnen de leden er begrip voor opbrengen? Dat heeft alles te maken met hoe we als KNNV willen blijven bestaan en ons in willen blijven zetten voor natuurstudie, beleving en bescherming.

Opties

In de 5-vragen-enquête komen de verschillende denkbare opties vanzelf bovendrijven.

Een eerste mogelijkheid is doorgaan zoals nu. Dan gaan de kosten en ook de contributie om genoemde redenen verder omhoog, richting € 46 per lid per jaar, willen we kostendekkend worden. En dan is er nog geen financiële ruimte voor nieuwe zaken.

De huidige kosten van de Venkraai zijn ongeveer € 12 per lid per jaar, bij de huidige 250 leden. Overstap naar een digitale versie geeft een aanzienlijke besparing.

Een tweede optie is dat we een gedrukte versie blijven maken voor leden die daarvoor kiezen. Waarbij we een abonnement daarop loskoppelen van de contributie en dus de druk- en verzendkosten betaald worden buiten de contributie om. Omdat de oplage kleiner wordt, zouden de extra kosten voor die leden naar schatting oplopen met € 15 à 20 euro per jaar. De vereniging zou eventueel een geleidelijke overgang kunnen subsidiëren uit de algemene middelen maar dat is maar zeer beperkt.

In theorie zouden we de contributie voor de pdf-abonnees zelfs een beetje kunnen verlagen. Beter is het, om een deel van de besparing te gebruiken voor vernieuwing.

Alvorens het bestuur die afwegingen maakt willen we eerst horen van de leden wat zij zouden doen om de toekomst van de KNNV bestendig te maken. En hoe kosten door leden die kiezen voor de pdf-vorm en leden die kiezen voor een papieren uitgave worden verrekend.

Voor de toekomst van de vereniging zijn we afhankelijk van de aangroei met jongere leden. Die hebben hun eigen interesse en manier van werken en wij als bestuur zijn op zoek naar mogelijkheden om de daarbij behorende uitdagingen in kaart te brengen en te realiseren.

Als we ALLEMAAL reageren kunnen we een goed beeld krijgen en een verantwoord besluit nemen. Want dat besluit moet er gaan komen.

Zoek de link op in de Nieuwsbrief die tegelijkertijd met deze Venkraai rond 1 september in je mailbox valt. En vul de enquête in.

Help ons dus door te reageren! Zoek de link in de NB van september en besteedt 10 minuten aan deze mogelijkheid voor inspraak en advies. Het gaat immers om jullie!!

Succesvolle deelname aan de City Nature Challenge Eindhoven 2026

Hans van Sprang, Ella Haven, Sjef Ernes

Geïnspireerd door het boek ‘Internet of Nature’ en de lezing door de schrijfster Nadine Galle in het GroenCafé Eindhoven had de KNNV Eindhoven het voortouw genomen om samen met IVN-VEV, Wasven Domein, Stichting Stadsnatuur en Trefpunt Groen Eindhoven mee te doen aan een wereldwijde ‘City Nature Challenge’ eind april 2026. Hoe krijg je burgers enthousiast voor natuur (behoud-, bescherming-, belangen) en hoe kunnen iPads en mobiele telefoon-apps zoals *Obsidentify* en *Merlin* daaraan bijdragen? En hoe spelen we daarbij onszelf als groene organisaties en natuurbelangenbehartigers in de kijker? Want tellen en vertellen is de basis voor bellen en herstellen, toch?

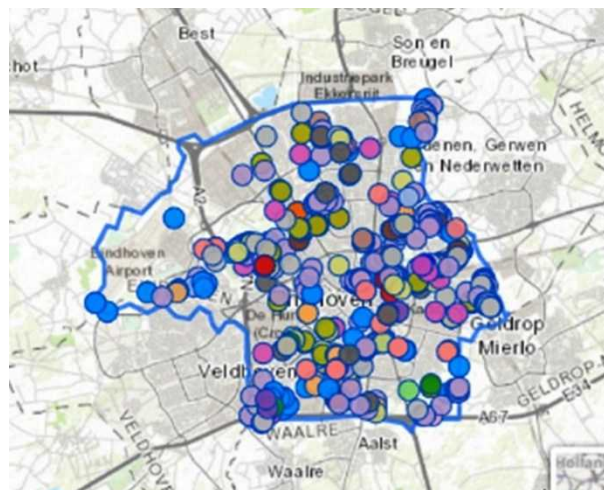


Deze 4 daagse actie is een succes geworden. Experts zoals natuurgidsen van IVN, specialisten van de poelenwerkgroep en van de KNNV, gidsen van de Wasven boerderij en coördinatoren van TGE waren beschikbaar op diverse plaatsen in de stad en hebben 250 ‘waarnemers’ mogen verwelkomen en op sleeptouw genomen. Na vier dagen stond de

teller op bijna 900 soorten, meer dan 3000 waarnemingen en wel 33 zeldzame soorten gezien en geverifieerd.

Wie e.e.a. wil nakijken, klik op [waarneming.nl](https://tinyurl.com/5h7kuj2y) de projectlink aan: <https://tinyurl.com/5h7kuj2y>

Ook op de site van TGE staat een kleurrijk verslag van onze geslaagde samenwerking: <https://tinyurl.com/3dbzc3md>



De reacties vanuit onze eigen vereniging KNNV waren divers. We halen er een paar uit:

Onze floristen John Bruinsma en Wim van de Ven hebben een aantal Eindhovenaren meegenomen op het stationsplein en directe omgeving. Wat al bekend was bleek bevestigd: de variatie in soorten in de binnenstad is groter dan in het door landbouw beïnvloede buitengebied. Geen mestgift dus. Verder af en toe forse verstoring (bouwwerkzaamheden) of juist ongestoorde plekje (waar ook de borstelaar niet bij kan), aangepast berm-maai-beheer, en ‘import’ via stadbezoekers en verkeer. Allemaal factoren die een uitbundige variatie opleveren op een paar 100 meter lopen in de versteende binnenstad. De groep was dan ook verwonderd en enthousiast over ‘het onkruid’. Ook onze derde florist, Joep Spronk, liet zich niet onbetuigd en had zeer fraaie waarnemingen in de volkstuin Groen Gennep, onder andere de zeldzame Klimopbremraap (die staat nog niet in de flora!).

Later heeft Wim nog ingezoomd op de hele lijst van waarnemingen aan planten in deze CNC. Wat viel op: best veel wilde tuinplanten, exoten en inzaaiplanten. Uiteraard Deens Lepelblad en Hertshoorn-

weegbree daar waar zout gestrooid wordt. En behoorlijk wat zeldzame planten die ook in onze geroemde Flora-Atlas al als zeldzaam werden bestempeld. Denk aan Muizenstaartje, Moerasvaren en Moeraskartelblad. Erg leuk dus!

Oh ja, en ook de Maretak is aangetroffen, eigenlijk toch een plant die we alleen in Limburg vinden. Klimaat migratie?

Op de TU/e is door o.a. Ella Haven een groep rondgeleid met brede interesse in insecten, vogels en planten. Onderstaande fraaie foto laat zien dat je paraplu's op twee manieren kunt gebruiken. En afhankelijk van welke struik of boom je schudt vind je ook verschillende rupsen en kevers. En dat blijkt toch voor velen een openbaring.



Foto: Bea Straver

Gerard Tieleman wist vooral verwondering op te wekken onder zijn excursiedeelnemers (waaronder engelstalige expats). Als mensen echt naar vogels kijken en hun details zien, zien ze de pracht, ook al is het 'maar' een Houtduif. Bij de Gennep Hoeve en Gennep Molen werd de groep vogelaars beloond met een fraaie IJsvogel-waarneming. Al met al heel zinvol, zeker ook voor het oefenen met *Obsidentify* en *Merlin*, zo bleek.

Save the date!

Sjef Ernes

Beste leden, noteer alvast de datum van zaterdag 14 november 2026 zodat je erbij bent op de inmiddels traditie geworden afdelingsbijeenkomst in een feestelijke en gezellige setting.

Het wordt weer een middagprogramma van 13 - 17 uur met daarin een uurtje najaar-ALV (rond beleid

Harry Nouwen had met de Wasven-groep afgesproken hun poel te bemonsteren. Dat blijft steeds weer boeiend, zeker als de loop of microscoop de details openbaart. Er lijkt een verdere samenwerking te zijn geboren, aldus een enthousiaste Harry.

En ook het kerkhof (Oude Toren) bleek een leuke spot, maar dan met name voor korstmossen. Onze korstmossen-specialist Pieter van den Boom had ruim 50 soorten waaronder twee zeldzame (we noemen alleen de wetenschappelijke naam: *Lecania Sordida* en *Trimatostroma Acetabuli*).

Heeft het zin, zo'n "Bioblitz"? Of is het een zoveelste burgerhype met smartphone als speeltje? Dat mag iedereen voor zich uitmaken. Maar wat wij hebben geconstateerd als samenwerkingsverband is evident duidelijk: we moeten de burgers de ogen helpen openen. We moeten ook blijven monitoren, structureel en volgens goede procedures maar wellicht ook door simpele momentopnames. Want ook die hebben zeggingskracht, bevatten zinvolle informatie, voor zowel stadsecologen als politieke bestuurders. En we zetten ons op de kaart. Niet competitief maar elkaar versterkend. Eerst maar eens zorgen dat meer Nederlanders zich druk gaan maken om de afnemende biodiversiteit, kunnen we later wel zien aan wie ze bereid zijn contributie of steun te verlenen.

Volgend jaar gaan we het zeker weer doen. Niet in het kader van die wereldwijde aanpak (want dat levert geen meerwaarde op, zo hebben we gemerkt), maar nu in het kader van de Week van de Biodiversiteit, die, geïnitieerd door de landelijke KNNV, steeds meer participatie kent van andere groene bondgenoten, net als bij de CNC in Eindhoven.

Dus bij deze een oproep aan alle werkgroepen: plan alsjeblieft in je activiteitenagenda ten minste één dagje excursie-begeleiding in voor dit evenement in de periode 21-30 mei 2027. Want jullie als experts zijn onmisbaar voor een geslaagde biodiversiteitsdag. Doen!

en begrotingsvoorstellen) en met een externe spreker die ons met een boeiend thema, dat ons na aan het hart ligt, zal uitdagen.

Een mooie klifhanger, toch? Dus Save the Date: 14 november.

Excursieverslagen

Verslag Vogelwerkgroepkampje naar omgeving 't Roegwold in Groningen, in april

Annemieke van Vucht

Op vrijdag 17 april is het zover, op een mooie zonnige dag met maar liefst 17 graden vertrekken we naar Groningen voor ons gezamenlijk weekend.

Het eerste ontmoetingspunt is bij de Leinebrug (gemeente Kropswolde) om vanaf daar samen naar de uitkijktoren Leinewijk te wandelen of te fietsen. Daar worden we al getrakteerd op vele soorten (water)vogels en kunnen we beginnen aan ons lijstje.

Vervolgens rijden mensen per auto of fiets door naar de Kropswolderbuitenpolder. De fietsers hadden een prachtige route, gedeeltelijk langs het water en van Leinewijk af over een soort schelpenpad, met onderweg Rietgorzen, Rietzangers, runderen en heel veel bloemen.



Foto: Josefien Lansbergen

Het water aan de linkerkant en de weilanden aan de rechterkant. Bij de tweede hut kunnen we ons lijstje nog wat aanvullen. We hebben inmiddels al een Bruine kiekendief man en vrouw gezien, Visdiefjes en Kleine mantelmeeuwen. Ook een Koekoek gehoord en van dichtbij zien vliegen.

De derde stop is gepland bij een hut in de Westerbreekstermadepolder. Ai, nu hebben we met een scheiding in de groep te maken. De fietsers komen er gemakkelijk en genieten er o.a. van een Blauwborst, langdurig van heel dichtbij te bewonderen, het gesnor van de Snor, de Sprinkhaanzanger en honderden Slobeenden. Degenen die met de auto komen kiezen een ander gebiedje, dat leverde nog een Goudvink op. Aan het eind van de middag is er een gezellig samenzijn op de camping waar een aantal leden vertoeven.

De zaterdag laat een iets ander weerbeeld zien, wat bewolking met af en toe wat zon, 13 graden. We beginnen zonnig om 10 uur bij Tetjehorn ('t Roegwold) en zien vanaf de uitkijktoren daar o.a. twee paartjes Pijlstaarten, Grutto's, Kieviten, Tureluurs. In de gras- en ruigtelanden om het water heen en tussen de plassen fourageren nog duizenden Brandganzen die af en toe spectaculaire vluchten laten zien. Wij hadden een huisje gehuurd aan de zuidkant van het Schildmeer en hoorden iedere nacht een Roerdomp roepen. Gelukkig hebben de anderen die hier nu ook gehoord bij Tetjehorn aan de noordkant van hetzelfde meer. Helaas wordt het wat kouder en natter met een aantrekkende oostenwind. Maar dat is geen probleem, de lunch kan je immers ook gebruiken in je eigen auto.

We rijden door naar polder Breebaart waar het bezoekerscentrum van Het Groninger Landschap open is. Opwarmen daarbinnen, al dan niet met een kop koffie. Een deel van ons loopt door een afgeschermd deel naar de vogelhut. Onderweg ernaartoe zijn kijk-gaten in die route gemaakt. De eerste vensters leveren een 'zwart-wit-feestje' op: tientallen Kluten, Brandganzen, Kuifeenden en Witte kwikstaarten. Naarmate je verder loopt komen er kleuraccenten bij: Scholeksters, Gele kwikstaarten, welgeteld 1 Grutto, Smienten, Slobeenden en Wintertalingen. We eindigen die middag in de 'Kiekkaaste', gelegen in de Dollard. Nog net te hoog water, een harde koude oostenwind die naar binnen blaast, maar voor degenen die tot het laatst blijven levert het toch nog nieuwe soorten op, namelijk Bonte strandlopers, Wulpen en Drieteenstrandlopers. In het riet horen we de 'ping' van een Baardman en bij de hut vliegt een Huiszwaluw.



De Kiekkaaste – foto: Josefien Lansbergen

's Avonds is iedereen weer opgewarmd en wel aanwezig bij het gezamenlijke eten in een restaurant.

In het zuiden van het land was het een prima weekend, bij ons werd het steeds frisser. De nacht van zaterdag op zondag bood dan ook een prachtige heldere sterrenhemel met een heel klein sikkelmaantje.

Zondag om 11 uur met een frisse 11 graden verzamelen we bij het Tusschenwater (gemeente De Groeve) in Drenthe. Even gewacht tot de regen voorbij was en toen een eindje dat gebied in gelopen. Wat een prachtige ervaring! Een kolonie Lepelaars, Grutto's, Zomertaling, Torenvalk, Kemphanen. Twee kilometer verderop vanaf de dijk hadden we in hetzelfde gebied nog zicht op zeven Zwarte Sterns die ook lang op een strandje bleven zitten, vier Steltkluten, drie Kleine plevieren en een Zeearend. De laatste zorgde voor wat discussie, in mijn beleving was het toch

echt een juveniele, maar we zullen het nooit zeker weten. Het lot van een vogelaar... Na een bezoek aan de uitkijktoren in de Oostpolder (ligt aan de westkant van het Zuidlaardermeer, dit voor de duidelijkheid) waar we nog hoopten zicht te hebben op Witwangsterns (wat overigens niet lukte maar wel zicht gaf op duizenden Brandganzen), en bijna iedereen inmiddels zelf blauw zag van de kou besloten we om samen af te sluiten in een havenrestaurant.

Maandagochtend zijn we met de passagiers van onze auto nog naar het gemaal in de Onnerpolder gereden om de Geoorde futen aldaar te bewonderen in de wind. Het was voor iedereen een verrassing om dit gebied te leren kennen en dan hadden we niet eens genoeg tijd om nog meer vogelplekken te bezoeken. Al met al een geslaagd voorjaarskampje van de Vogelwerkgroep, met ruim 80 soorten als waarneming.

Excursie van de Vogelgroep naar 't Diessens Broek, 2 mei

Hans van Sprang

Lopen we op de druilerige zondagmorgen op 2 mei door het Diessens Broek met op de achtergrond de Koekoek. Komt opeens het gezegde in mijn hoofd: "In mei leggen alle vogels een ei, behalve de Koekoek en de Griet, die leggen in de meimaand niet". Ik heb dat nooit begrepen en gelukkig klopt het ook niet. Want we zien even later 2 Koekoeken samen vliegen, denk man en vrouw, op verkenning zoekend naar mooie nestjes. Kortom, de Koekoek legt een ei rond dezelfde tijd waarin ook de vogel waarop hij parasiteert de eieren legt. Maar die Griet ken ik niet. Gelukkig helpt internet snel en ook dat klopt niet. Griet is een (koos?)naam voor de Grutto en die legt haar ei in april of mei en is ook nu van de partij.

Het was wel een prachtige wandeling met veel verschillende vogelsoorten die de kans kregen zich te presenteren. Het bleef vrijwel droog tot we rond 12 uur weer in de auto stapten. Wat echt opviel op deze wandeling is dat we geen Blauwborst hebben gezien. Die vogel is normaal een zekerheid als we daar lopen. Alle keren dat we hier geweest zijn vanaf 2018, ook als we er op 5 april waren, zagen we één of meer Blauwborsten. Nu dus niet. Geen idee waarom, maar

ze waren er niet. (Er is er ook pas 1 gemeld op waarneming.nl.)

Leuker is natuurlijk wat we wel hebben waargenomen. Kleine karekiet, Rietzanger, Rietgors en Sprinkhaanzanger waren er, een Krooneend op de vijver bij de waterzuivering en een paar Grutto's, Kieviten en Koekoeken als omlijsting. In totaal 43 vogelsoorten op mijn lijstje, exact evenveel als tijdens de 2 mei excursie van 2021. Ook deze waarneming past in de trend: van 30-35 soorten in april en meer dan 40 soorten in mei in het Diessens Broek. Klopt vanaf 2018 op 2019 na, toen we begin april 47 soorten zagen. Toen zag je ook nog wel eens een Wulp en natuurlijk ook een Blauwborst...

Wat op deze zondagmorgen vooral ook opvalt is de rust. Normaal tref je toch nogal wat mensen en auto's aan rond de rioolwaterzuivering. Nu zijn we de enige auto en komen we een paar wandelaars tegen, later op de ochtend gevolgd door wat fietsers en mountainbikers, maar vergeleken met veel andere wandelingen is het echt erg rustig. Diessens Broek in mei hoort er bij.

Excursie Vogelgroep naar de Patersgronden, op 7 juni

Hans van Sprang

Een zonloze zondag, grijs en bepaald niet warm. Met een graad of 15 beginnen en nog geen 18 graden rond 1 uur als je weer bij de auto bent, dat is zondag 7 juni. Excursie naar de patersgronden bij de Achelse Kluis.

Langs het pad dat parallel aan de Tongelreep loopt, startend vanaf de Brugse heide, broeden meestal een aantal Grauwe klauwieren. Ook nu zijn die duidelijk aanwezig en we zien meerdere paartjes op verschillende punten langs het pad. Op paaltjes,

op draadjes of op takken in kale bomen zitten ze ons aan te kijken. Bepaald niet onder de indruk van al die mensen die nog bezig zijn om bij te praten over de laatste nieuwtjes op vogel- en vakantiegebied.



Grauwe klauwier

Dit was geen verrassing, hoewel het bijzonder blijft dat er jaar na jaar Grauwe klauwieren blijven broeden. Maar gelukkig zijn er ook bijzondere dingen te zien en te horen. De hele ochtend vloog er over de graslanden en bosranden bij de Tongelreep een jagende Buizerd, die vaak al biddend probeerde om prooien te vinden. Meestal zagen we Buizerds rond de middag als de thermiek op gang komt. Deze vogel moest denk ik op jacht voor zijn jongen en kon daar mee bezig blijven. Zo intensief jagend heb ik ze niet vaak gezien.

Langs de Tongelreep zagen we verder nog de Geelgors en de Grasmus, en even hoorden we de Bos-

rietzanger. De Koekoek was helder en duidelijk maar redelijk ver weg. Meer in het bos waren er Zwartkop, Mezen, Tuinfluiter, Boompieper en volgens Eugene even een Spotvogel te horen. Kortom, de vogels waren niet onder de indruk van de koude wind en lage temperatuur.

Tijdens de wandeling kwamen er twee interessante vragen boven. De eerste was de vraag waarom Kikkers nu nog kwaken terwijl er overal al kikkerdril te zien is in mei. Het blijkt dat de paartijd toch langer duurt, tot zeker in juni-juli (sommigen zeggen augustus) en dat kikkers tot oktober doorkwaken, blijkbaar toch niet alleen vanwege het aanroepen van vrouwtjes.

De tweede vraag was er n.a.v. een kudde schapen die nog lekker in de vacht zat. Dom als ik was wist ik niet hoe dat met wilde schapen zat, want die worden niet geschoren. Dat klopt natuurlijk, wilde schapen verliezen gewoon met de seizoenen hun vacht en worden niet opeens kaal geschoren. Dat betekent dat ze ook niet bij te vroeg scheren door de kou kunnen overlijden. Dat de gefokte schapen moeten worden geschoren komt door het fokproces voor de wol. Vooral Merinowol is erg gewild en dat wordt een hele dikke vacht, waarin urine en uitwerpselen van de schapen blijven hangen. Miljoenen schapen in Australië verzorgen hier de aanvoer voor de kledingindustrie en als je wilt weten wat dat betekent voor die schapen dan moet je dat maar eens opzoeken. Ik ben genezen van Merinowol, hoe zacht die ook mag zijn.

Houtduiven – tortelduiven

Martien Helmig



Half juli, warm.

Twee Houtduiven verschijnen een week lang elke dag dezelfde tijd op de dakrand van een schuur in onze tuin. Steeds hetzelfde patroon: het vrouwtje daagt het mannetje uit, er wordt uitgebreid geliefkoosd, het mannetje gaat in op haar avances en er volgt een paring. Maar dan is het nog niet over: Er wordt volop tevreden nagepraat, zo lijkt het. Hoe menselijk wil je het hebben?

De foto is van na de paring.

Foto: Martien Helmig, Helmond-Dierdonk, 14 juli 2026, 18 uur

Artikelen

Veldonderzoek in de regio

Deze rubriek bevat verslagen van onderzoek in de natuur in de ruime regio Eindhoven. KNNV-ers en niet-leden, professionals en amateurs, kunnen hier hun onderzoek, of een samenvatting daarvan, presenteren. De voorgestelde lengte is 1000–1200 woorden. Graag met relevante illustraties.

Kernzwammen: Onbekend maakt onbemind!

Tekst en illustraties: Henk Lammers, Hoofdstraat 92, Helmond

Dit gezegde is goed van toepassing op de Kernzwammen (Pyrenomyceten) welke onderdeel vormen van het paddenstoelrijk. Het begrip Kernzwammen wordt hier in ruime zin gebruikt om het niet onnodig ingewikkeld te maken. Op een handvol uitzonderingen na, zoals bijvoorbeeld het Geweizwammetje (*Xylaria hypoxylon*) of Knolvormige houtskoolzwammen (*Daldinia ssp.*) die door hun prominente gestalte in het veld goed zijn te herkennen, zijn de vruchtlichaampjes erg klein en niet groter dan 1 à 2 millimeter. Dat maakt het zoeken ernaar er niet gemakkelijker op.

Het soort organisch materiaal waarin of waarop de Kernzwammen groeien is legio: Naald- of loofhout, struiken, kruiden, grassen, uitwerpselen, noem maar op. Veel soorten zijn gebonden aan één specifiek substraat en andere zien het niet zo nauw en kiezen wat geschikt is. Ook het substraatonderdeel speelt een rol bij de vestiging. Sommige soorten komen alleen voor op een specifiek deel van het substraat zoals bijvoorbeeld blad, schors, wortels of twijgen, andere soorten maken dat verschil juist niet. De vruchtlichaampjes kunnen worden aangetroffen op het substraat maar ook een min of meer verborgen leven leiden in het substraat.

Paddenstoelen en in het bijzonder het grootste deel van de Kernzwammen, nemen een belangrijke plaats in binnen een ecosysteem. Hun belangrijke opdracht is het afbreken van organisch afval en dit terug te brengen in de stikstof- en koolstofkringloop. Uiteindelijk komt deze arbeid als voedselbron ten goede aan andere organismen.

Wat het zoeken naar Kernzwammen ook minder aantrekkelijk maakt is, met uitzondering van de meniezwammetjes (*Nectria* e.a.), de kleur die in meerderheid somber donkerbruin tot zwart is. Maar in tegenstelling met de plaatjeszwammen zit het belangrijkste en daarmee de schoonheid vooral van binnen opgesloten. Binnenin worden zakjes (*asci*) ontwikkeld waarin de sporen zich vormen. Deze zakjes kunnen allerlei vormen aannemen, zoals cilindrisch, rond, knotsvormig etc. De sporen zijn een verhaal apart en vormen een bron van pracht en voldoening. Veel sporen zijn opvallend gekleurd en al dan niet

opgedeeld met horizontale en soms verticale schotjes (septen). Daarnaast kunnen de sporen meermaals versierd zijn met allerlei aanhangsels en kan het sporenoppervlak opgesmukt zijn met ornamenten zoals ribbels, vleugels, stekels etc.

Kernzwammen onderscheiden zich samen met Stuiwzwammen, zoals de Aardappelbovist, door een geheel gesloten vruchtlichaam. Naast de zakjes en sporen worden er dikwijls steriele draadvormige cellen (parafysen) gevormd. Het geheel is doorgaans ingebed in een gelachtige substantie. De sporen kunnen ontsnappen door een speciaal gevormde sporenbuis (*ostiole* genaamd), of het vruchtlichaam scheurt open waardoor de sporen dan verdwijnen. De vorm van de vruchtlichaampjes kan rond, peervormig, wormvormig, of langgerekt zijn, of daar op gelijkend. Dan is er nog een groep die lang cilindrisch, tol- of bootvormig dan wel rechtopstaand rond-schelpvormig van gestalte is en door middel van een spleet de sporen de vrijheid geeft. Vermeldenswaard zijn de Rotondezwammetjes die ietwat naar het midden verhoogd zijn en een rond, schild- tot schijfvormig uiterlijk vertonen. Met wat fantasie een miniatuur-ronde.

Al dan niet wordt rondom of onder het eigenlijke vruchtlichaam een steunweefsel (*stroma*) gevormd dat er meestal uitziet als een zwart vlak tot kussen-vormig korstje. Ook kan het steunweefsel onderdeel vormen van het vruchtlichaam-omhulsel zelf. De structuur van het steunweefsel kan compact of losjes zijn. De buitenkant is kaal, behaard, hobbelig of (deels) omgeven door een dradenstructuur.

Er komen twee voortplantingsvormen voor bij Kernzwammen, namelijk de ongeslachtelijke vorm (anamorf) en de geslachtelijke vorm (teleomorf). Samen vertegenwoordigen deze één soort. De ongeslachtelijke voortplanting komt veruit het meeste voor. De eerste vorm ontwikkelt conidiën en de andere ascosporen. Het anamorf kan in of op de teleomorf groeien dan wel in de directe nabijheid, maar in de meeste gevallen groeien zij ver van elkaar verwijderd. Daarnaast komt het nogal eens voor dat alleen de geslachtelijke vorm bekend is en de ongeslachtelijke vorm (nog) niet, en andersom.

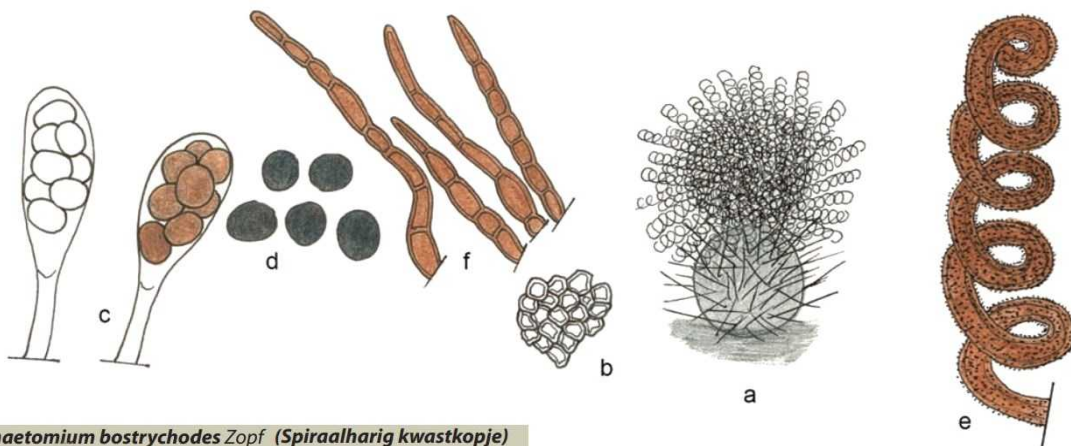
Naast een saprofytische levenswijze komen er onder de Kernzwammen nogal wat soorten voor met een parasitaire levenswijze. Vooral onder de anamorfen zijn er vele soorten te vinden die een beruchte reputatie hebben, zoals de Iepziekte (*Ophiostoma ulmi*) die de boom snel doet afsterven. Andere soorten zijn minder bekend, zoals de Heksenboterwebzwam (*Nectriopsis violacea*) die het gemunt heeft op een slijmzwam (*myxomyceet*), namelijk de Heksenboter (*Fuligo septica*). Het Parasietbleekhoofdje (*Letendraea helminthicola*) heeft een voorkeur om op de Viltige lintwormspoorzwam (*Helminthosporium velutinum*) actief te zijn. Ook vlinderpoppen in de grond zijn niet altijd veilig en vallen soms ten prooi aan de opvallende oranje Rupsendoder (*Cordyceps militaris*). En zo zijn er nog tientallen voorbeelden te geven.

Het onderzoeken en op naam brengen van Kernzwammen is geen gemakkelijke opgave. Een belangrijke hinderpaal is de versnipperde literatuur en de toegankelijkheid ervan. Een allesomvattend standaardwerk inclusief deugdelijke sleutels bestaat er niet. Om deze leegte enigszins op te vullen zijn er een 13-tal deelsleutels ontwikkeld die leiden naar een geslacht. Omdat er zo'n 500 geslachten zijn beschreven was een selectie geen gemakkelijke zaak. Alle buiten Europa beschreven geslachten werden buiten beschouwing gelaten. Het aantal is nog aanzienlijk maar uiteindelijk is men er in geslaagd om geslachtsleutels te ontwikkelen die het determineren enigszins vergemakkelijken.

De volgende uitdaging is het determineren op soort-niveau, wat ook weer de nodige frustraties met zich meebrengt als men bedenkt dat afzonderlijke geslachten maar 1 soort kunnen vertegenwoordigen maar dat er ook andere zijn die meer dan 100 soorten bevatten. Al met al vergt de studie van Kernzwammen het nodige uithoudingsvermogen maar de voldoening is uiteindelijk groot als er een bevredigend resultaat wordt geboekt.

Een ander gebrek was het niet ter beschikking zijn van Nederlandse namen voor alle Kernzwammen. Vaak werd dit als een gemis ervaren, en dan vooral bij excursies. Het gebruik van namen in onze eigen moerstaal spreekt toch meer tot de verbeelding. Soorten welke onder de naam *Pleospora abscondita* en *Rebentischia massalongii* of *Leptosphaeria acuta* door het leven gaan missen dat. Daarentegen zijn als voorbeelden het Rietbladmuurspoorbolletje, de Schorsstaartspoorzwam en het Brandnetelvulkaantje meer herkenbaar, en maken die namen de aaibaarheidsfactor groter. Om dit gemis te compenseren heeft ondergetekende uiteindelijk honderden soorten opgewaardeerd en deze uit een zekere anonimiteit gehaald.

Een voorbeeld van een uitgewerkt onderzoek in de regio is het boek: Henk Lammers, Hans van Hooff, Leon Raaijmakers, Jan van Kuik en Theo Boudewijns, "Niet zomaar een bos - Natuuronderzoek op de cm2 in het Coovels bos", Natuurstudiegroep Coalescens, Helmond, 2012. De illustraties hieronder zijn uit dit boek overgenomen, met toestemming van de uitgever.

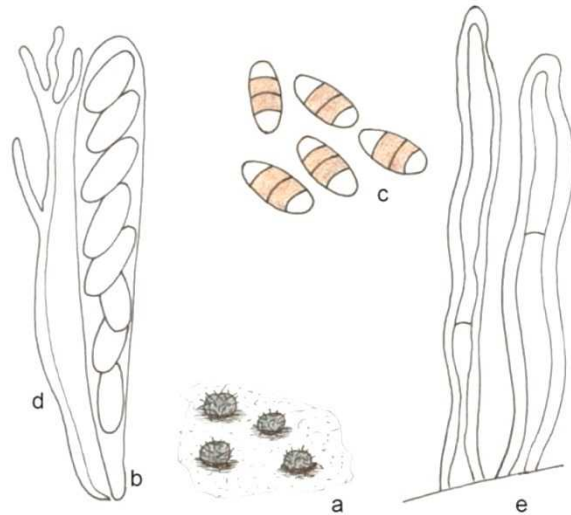


***Chaetomium bostrychodes* Zopf (Spiraalharig kwastkopje)**

- a) vruchtlichaam: ovaal tot peervormig, sterk behaard, zwartachtig, tot 0,5 mm in diameter, met een brede pore;
- b) peritheciumwand: cellen hoekig, dikwandig, bruinachtig;
- c) ascus: zakvormig, 8-sporig, lang gesteeeld;
- d) sporen: citroenvormig tot rondachtig, donkerbruin, zwart tot blauwzwart, min of meer geclusterd in de asci liggend 6,0–7,3 x 5,9 – 6,3 µm;
- e) haren: aan de top, recht tot gekroesd en spiraalvormig gedraaid, blauwgrijs, bruin in doorvallend licht, geïncrusteerd;
- f) haren op het bolletje recht en spits toelopend, gesepteerd, dikwandig; substraat: konijnenmest.



Korstzwamparasietkogeltje
(*Helminthosphaeria corticiorum*)



***Helminthosphaeria corticiorum* Höhn.
(Korstzwamparasietkogeltje)**

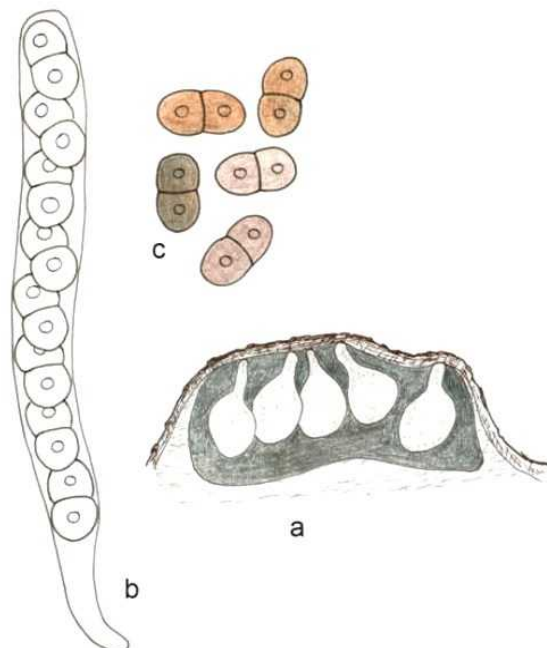
- a) vruchtlichaam: peervormig tot rondachtig, in groepjes of solitair groeiend, oppervlakkig groeiend of vanuit het substraat uitbrekend, zwart, stijf behaard, gewoonlijk collapsend, tot ca. 0,5 mm in diameter;
- b) ascus: cilindrisch tot knotsvormig, 8-sporig, $80 - 95 \times 8 - 10 \mu\text{m}$;
- c) sporen: elliptisch, recht tot zwak gebogen, glad, eerst hyalien, na rijpen bruin waarbij de beide topcellen hyalien of zwak bruin kleuren, 3 septen na rijpen, $11,7 - 16,8 \times 4,5 - 6,0 \mu\text{m}$;
- d) parafysen: draadvormig, vertakt;
- e) setae: onregelmatig gevormd, bruin, dikwandig, al dan niet gesepteerd, stomp, $100 - 130 \times 5 - 8 \mu\text{m}$;
substraat: korstzwam.

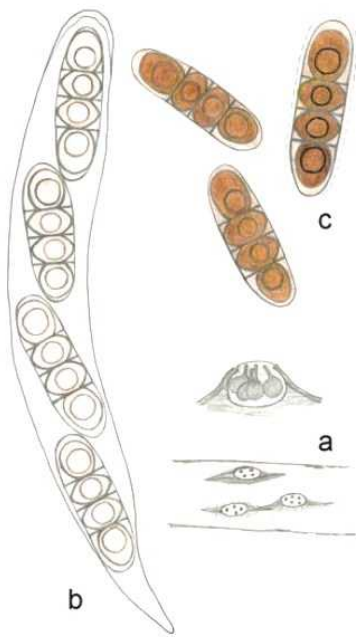


Loofhoutbastvlekje (*Valsaria insitiva*)

***Valsaria insitiva* (Tode ex Fr.) Ces. & de Not.
(Loofhoutbastvlekje)**

- a) vruchtlichaam: bolvormig, ingebed in donkerbruin stroma, steekt met korte papil buiten het substraat, zwart, ca. 0,3 mm in diameter;
- b) ascus: cilindrisch, eenrijig, 8-sporig, $140 \times 9 \mu\text{m}$;
- c) sporen: elliptisch, een septe, iets ingesnoerd bij de septe, oliedruppels, licht tot donkerbruin, $16,2 - 19,8 \times 6,0 - 8,1 \mu\text{m}$;
substraat: eikentak.



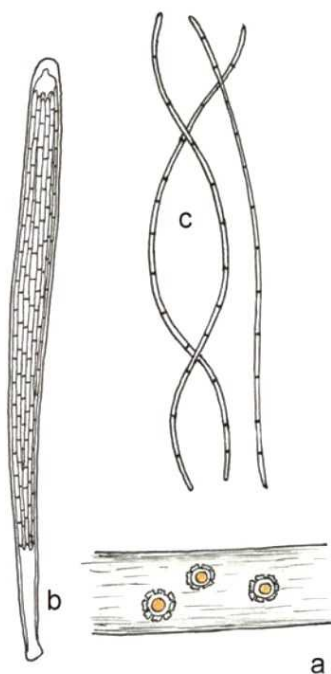


***Aglaospora profusa* (Fr.) de Not.
(Robiniajoekelspoorzwal*)**

- a) vruchtlichaam: rondachtig, zwart, ingebed in substraat, lift de bast iets omhoog waarna deze openscheurt, daarna verschijnen de vrij lange papillen die slechts kort boven de oppervlakte uitsteken, ze zijn met 1 – 5 vruchtlichamen gegroepeerd in een stroma, ca. 0,6 – 1,2 mm in diameter, stroma wordt begrensd door een zwarte lijn;
- b) ascus: cilindrisch, dunwandig, apicale ring, 4-sporig, onregelmatig eenrijig, 180 – 220 x 18 – 25 µm;
- c) sporen: elliptisch, 3-septen, sporenwal hyalien tot lichtbruin, endospore donker geelbruin tot zwartachtig met 1 oliedruppel per cel en dikwandig, met rondom een smalle slijmlaag, 39,8 – 63,0 x 14,2 – 18,9 µm; parafysen: talrijk, draadvormig; substraat: takje van Robinia.



Robiniajoekelspoorzwal (*Aglaospora profusa*)



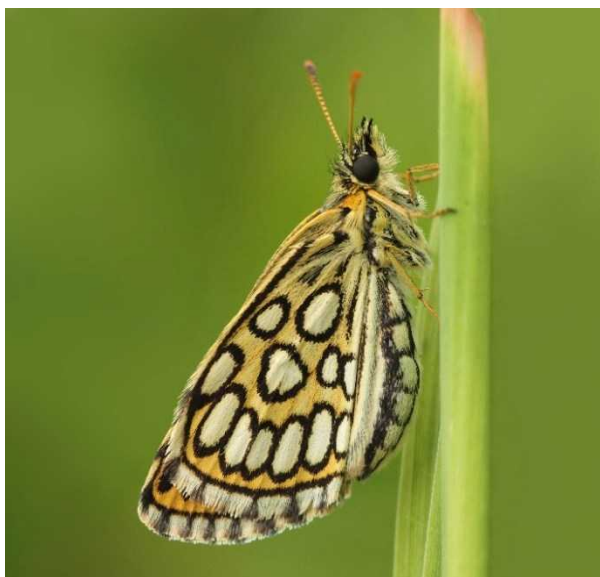
***Stictis elevata* (P. Karsten) P. Karsten
(Russenkratertje)**

- a) vruchtlichaam: kratervormig, rand gelobd, okerkleurig, diep verzonken in het substraat, tot 0,3 mm in diameter;
- b) ascus: 8 sporen spiraalgewonden in de ascus, 160 – 180 x 6 – 6,5 µm;
- c) sporen: draadvormig, multiseptaat, ca. 190 x 1 µm; parafysen: draadvormig, vaak gekromd aan de top; substraat: Pitus.

Het Spiegeldikkopje

Tekst en foto's: Bert van Rijsewijk

Het Spiegeldikkopje (*Heteropterus morpheus*) is een dagvlinder uit de familie van de Dikkopjes (*Hesperiidae*). Het is in ons land een zeer zeldzame vlinder die voornamelijk voorkomt in de Brabantse en Limburgse Peel. De soort heeft één generatie per jaar en die vliegt van half juni tot in augustus. Met een voor-vleugellengte van ongeveer 17 mm is de soort groot voor een Dikkopje. De vlinder heeft een vrij trage 'huppelende' vlucht en is daardoor met het oog goed te volgen. Dat in tegenstelling tot de andere Nederlandse Dikkopjes die met hun snelle vleugelslag veel moeilijker te volgen zijn.



Vrouwtje

Man en vrouw lijken sterk op elkaar. Het vrouwtje heeft een dikker lijf, bij het mannetje eindigt het achterlijf in een kwastje. De gele tekening op de bovenkant van de vleugels is bij het vrouwtje vaak iets uitgebreider dan bij het mannetje.

De waardplanten van het Spiegeldikkopje zijn voornamelijk Pijpenstrootje (*Molinia caerulea*) en Hennegras (*Calamagrostis canescens*).

Om de soort te kweken heb je 'n eitje nodig en dé manier om een eitje te vinden is het volgen van een ei-leggend vrouwtje. Maar dat is eenvoudiger gezegd dan gedaan! Op een gegeven moment hadden we de hele dag gezocht en geen eitje gevonden. Tot we aan het einde van de dag een vrouwtje, verstrikt in wat spinrag, vonden op Kale jonker. Ze had, in paniek, vier eitjes gelegd die in een klontje aan haar achterlijf hingen. We hebben haar verlost uit het spinrag en van de eitjes, waarna ze weer wegvloog.



Mannetje



Vrouwtje



Eitjes

Een eitje heeft een doorsnede van 0,85 mm. Waarom drie van de vier eitjes een oranje kleur hebben is niet duidelijk, normaal zijn ze wit. Waarschijnlijk is een onrijp eitje oranje van kleur en wordt het in een normaal legproces wit. Na een dag of zes komt er een rupsje (Figuur 1) uit één van de eitjes.



Figuur 1

De andere eitjes leveren geen rupsjes op. Het rupsje is 2,7 mm. lang. Tot half oktober leeft het rupsje in een tot kokertje gesponnen grasblad, eet van daaruit van het gras en bereikt, na drie vervellingen, het vierde stadium. In dit stadium overwintert het rupsje. Figuur 2 laat een gedeelte zien van het kokertje waarin de rups overwintert. Aan de onderkant is de licht-behaarde kop van de rups zichtbaar. Het kokertje is 1,5 mm breed en het rupsje is in dit stadium ongeveer 12,5 mm lang.



Figuur 2

Na overwintering wordt het rupsje half april weer actief en gaat het weer eten. Tot de rups, eind mei, volwassen is (Figuur 3) en verpopt (Figuur 4). De pop, een gordelpop, heeft een lengte van 20 mm.



Figuur 3



Figuur 4

Na 10 dagen is de vlinder, een vrouwtje, uit de pop gekomen. Dat is een erg kort popstadium: Bink F.A. stelt dat het popstadium van deze soort 12 tot 18 dagen duurt. Eind juni hebben we het vlindertje teruggebracht naar de Groote Peel.

Het Spiegeldikkopje, een zeer fraai vlindertje!

Referenties

1. <https://vlinderstichting.nl>
2. Bink, F.A., Ecologische Atlas van de dagvlinders van Noordwest-Europa.

Over vogels kijken en nog veel meer - Interview met Martien Helmig

Jan Schellekens

“Hoor je dat?” vraagt Martien, “weet je wat het is?”
“Nee”, zeg ik. “Zwarte ruiter”, zegt hij. We doen een rondje Zeeland, en rijden langzaam over de dijk bij de inlagen op Schouwen-Duiveland, de autoramen omlaag gedraaid, en de oren wijd open, verrekijker in de aanslag. “Kijk, daar loopt ie”, zegt Martien en ik richt mijn blik op een mooie, slanke steltloper, die geconcentreerd in het water tuurt, op zoek naar kleine prooidieren. Zwarte ruiter, kan wel zijn, maar deze vogel is lichtgrijs, want het is winter en dan ziet hij er heel anders uit dan in zomerkleed.

Om goed te vogelen moet je veel weten, dat blijkt weer eens. En al die kennis doet ertoe. Als je de roep van een Zwarte ruiter niet kent mis je iets. Wanneer je het geluid herkent heb je een voorsprong wanneer de vogel in beeld komt. Vogels zien is geweldig, maar vogels herkennen aan hun geluiden is zeker zo leuk, en telt als waarneming net zo goed mee.

Ik wist al aardig wat van vogels, maar mijn kennis ging met sprongen vooruit toen ik lid werd van de Vogelwerkgroep van de KNNV. Daar leerde ik Martien Helmig kennen. Hij weet heel veel van vogels en hij deelt zijn kennis graag. Als je met Martien buiten bent zie je meer vogels en hoor je meer vogels, zo simpel is het. En daar wordt een mens blij van.

Martien is geboren in den Haag, in 1945. Hij is de oudste in een gezin met drie kinderen. Zijn vader was timmerman bij de Gemeente Den Haag, en zijn moeder werkte daar vóór ze trouwde als bedrijfsleider in een winkel van de Gruyter. Ze gingen op zondagen graag met de kinderen de Haagse duinen in. Zijn ouders hielden van de natuur zonder daar veel kennis van te hebben. Dat verblijf in de duinen smaakte naar meer. Martien trok er vaak op uit, soms met vrienden of neefjes, maar meestal alleen. “Dan beleef je de natuur intensiever” zegt hij. Hij ging graag naar de Haagse Waterleidingduinen, en ook naar de haven van Scheveningen. Zijn broer Fred kreeg in die tijd belangstelling voor vogels, en daar sloot Martien zich graag bij aan. Die gezamenlijke belangstelling voor vogels speelt nog steeds een grote rol bij de broers: ze gaan geregeld samen op pad. Fred woont in Groningen en neemt Martien mee naar mooie natuurgebieden in zijn regio, en Martien leert zijn broer de mooie plekken in Brabant en Zeeland kennen. “Dat is wel heel mooi, dat je zo samen kunt genieten van dezelfde hobby”, zegt hij.



Foto: Fred Helmig

Martien studeerde elektrotechniek op de HTS in den Haag. Daarna ging hij in militaire dienst, en in 1967 verhuisde hij naar Eindhoven, omdat hij een baan kreeg bij Philips, op het Nat. Lab. Daar heeft hij gewerkt tot 2005.

Martien is graag in de natuur, sterker nog, voor hem is dat een echte levensbehoefte. “Ik zou niet zonder kunnen,” zegt hij. Hij is heel veel buiten. Hij gaat iedere week wandelen met de mensen van de Vogelwerkgroep, en trekt er vaak met de fiets op uit. “Dat is niet alleen fijn omdat je steeds mooie dingen ziet, maar je blijft er ook fit bij, lichamelijk en geestelijk”. Ik val hem bij, omdat ik net gelezen heb dat wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat vogels kijken gezond is voor je brein.

Ook wanneer hij niet buiten is, besteedt Martien veel tijd aan de vogels. Hij leest veel boeken en houdt de vakbladen bij. Hij gaat echt de diepte in. Waar de meeste vogelaars al tevreden zijn wanneer ze juveniele meeuwen op naam kunnen brengen gaat Martien nog een stap verder. Hij wil in het veld kunnen zien of het om een eerstejaars meeuw gaat of dat het een exemplaar betreft dat al verder op weg is naar volwassenheid. En dat is heel moeilijk.

Als er nieuwe determinatiegidsen op de markt komen, zal hij ze eerst op hun kwaliteit beoordelen. En wanneer hij er wat van kan leren schaft hij ze aan. “Daar hoeft ik dan niet lang over na te denken” zegt hij. “Ook al voegen nieuwe boeken ogenschijnlijk weinig aan je kennis toe, dan toch is dat beetje méér voor mij de moeite waard”. Met deze houding is hij een echte expert geworden. Hij is heel secuur. Alle waarnemingen slaat hij op in een database die hij al lang geleden zelf ontwikkeld heeft. “Die gegevens zijn belangrijk”, zegt hij. “Door waarnemingen in hetzelfde gebied van lang geleden te vergelijken met recente waarnemingen kun je zicht krijgen op bepaalde trends”.

Martien deelt zijn kennis en ervaring graag met anderen. En waar kan hij dat beter doen dan in de Vogelwerkgroep? Daar voelt hij zich als een vis in het water. Zijn inbreng op de studie-avonden is groot, en iedereen waardeert dat. En ook bij de wekelijkse wandelingen en bij de excursies komt zijn kennis goed van pas. Hij heeft ook veel cursussen gegeven over vogels kijken. Lessen voor beginners en gevorderden, bij de Volksuniversiteit en bij de KNNV. Hij is een inspirerende leraar die prachtige presentaties maakt met heel mooie plaatjes en veel aandacht voor de geluiden van vogels. “Geluiden zijn net zo belangrijk als beelden”, zegt Martien. “Dat wordt vaak onderschat. Wanneer er in het donker ganzen overvliegen – je ziet ze dus niet! – kun je aan de geluiden horen of het Grauwe ganzen zijn, of Kolganzen. Om maar een voorbeeld te noemen. Al die ganzen hebben een eigen geluid. Brandganzen maken een heel ander geluid dan Rotganzen, en zo kan ik nog wel even doorgaan. Als je de geluiden van de vogels leert kennen gaat er echt een wereld voor je open!”

Waar zitten al die vogels? Ga naar Martien. Hij weet het. Hij kent alle belangrijke plekken in de omgeving van Eindhoven, en ver daarbuiten. Als je met hem meegaat, zal hij je graag naar verschillende biotopen brengen, want dan zie je heel verschillende vogels: bosvogels, watervogels, steltlopers... Zo levert een dagje vogelen een lange en gevarieerde reeks waarnemingen op.

Hij heeft zelf een voorkeur voor open landschappen: het rivierengebied, de Biesbosch, de Zeeuwse eilanden, de Wadden. “Ik heb iets met water”, zegt hij. “Water weerspiegelt de lucht, dat speelt zeker een rol, en het is veranderlijk. Als een windvlaag over het water trekt, verandert het oppervlak meteen – die dynamiek, daar houd ik van”. En bij water vind je veel verschillende soorten vogels die je meestal goed kunt zien. Al heb je dan wel vaak een telescoop nodig, want een verrekijker is bij een grote waterplas niet toereikend.

Martien is in de natuur niet alleen gewapend met een verrekijker, nee, hij heeft ook altijd een camera bij zich. Hij is zich steeds meer gaan toeleggen op de fotografie. Hij maakt werkelijk prachtige foto's, niet alleen van vogels, maar ook van insecten, libellen en vlinders. Onlangs was een klein gedeelte van zijn foto's te bewonderen op een expositie waar ook beeldhouwwerk te zien was van zijn vrouw, Marianne van Zeeventer. Ze exposeerden samen.

Soms heeft Martien het gevoel dat hij te veel binnendringt in het persoonlijke domein van de vogel, vooral wanneer hij heel sterk inzoomt. “Dan voel ik me daar wat ongemakkelijk bij, alsof ik een grens overschrijd”, zegt hij.

Hij gebruikt zijn camera (met telelens) soms ook om vogels te determineren. Wanneer er bijvoorbeeld hoog in de lucht een roofvogel voorbijvliegt, schiet hij snel wat plaatjes en kijkt dan op het scherm van de camera welke soort het was. De vogel is gevlogen, maar het beeld ligt vast, en als je dat flink uitvergroot kun je kenmerkende details zien.

Martien heeft een sterke band met onze afdeling. “Toen ik in 1977 lid werd voelde ik me er meteen thuis”, zegt hij. Hij sloot zich aan bij de Vogelwerkgroep en leerde veel van andere vogelaars als Jan Stavorinus en Door Lammers. En hij leerde Fer Houniet kennen, die een van zijn beste vrienden werd. Hij ging broedvogels inventariseren, excursies leiden, en nam bestuurstaken op zich. En hij sloeg zijn vleugels nog verder uit. Hij werd reisleader bij de KNNV. “Dat was mooi”, zegt hij. “Ik heb in totaal zestien reizen geleid, in Frankrijk, Spanje, Polen, Hongarije... De reizen hadden meestal een algemeen natuurkarakter, maar er waren ook speciale vogelreizen bij”.

We praten verder over reizen, want dat doet hij graag. Hij heeft veel van de wereld gezien, in Europa, maar ook ver daarbuiten. Hij vertelt enthousiast: “De schoonzoon van Marianne ging werken in de VS, aan de westkust, en later in Canada, en ook nog in China. Dat bood ons natuurlijk een geweldige kans om die landen te bezoeken”. En hij vervolgt: “ik heb ook prachtige vogelreizen gemaakt met vrienden, in Spanje, Portugal, Roemenië, en niet te vergeten Marokko, Gambia, Turkije...”

Is er veel veranderd in de KNNV sinds jij lid bent, vraag ik hem. Hij denkt na. “Eigenlijk niet zo veel”, zegt hij.

“Het enthousiasme van de leden is nog altijd groot. Iedereen wordt wel ouder, maar de natuurbeleving houdt ons jong”. Als ik vraag welke onderwerpen meer aandacht verdienen zegt hij: “dwarsverbanden in de natuur, noem het biodiversiteit. Toen ik in het bestuur zat heb ik een cursus ecologie georgani-

seerd. Dat sloeg toen niet zo aan. Nu is daar veel meer aandacht voor, en gelukkig is er een werkgroep biodiversiteit opgestart. Daar ben ik blij mee”.

Natuur, vogels, reizen, fotografie... het is al veel, maar het beeld is nog niet compleet. Martien heeft ook verstand van vormgeving. Hij kan goed uitleggen waarom drukwerk soms rommelig oogt en hoe je door de plaatsing van afbeeldingen en een strak lettertype een rustig beeld creëert. Dat gevoel voor compositie zie je ook in zijn foto's. En hij houdt van

muziek, vooral van meerstemmige vocale muziek. Van componisten uit de renaissance, zoals Byrd en Monteverdi, maar ook van een moderne componist als Arvo Pärt. Zou de liefde voor dit soort muziek misschien verband houden met zijn belangstelling voor vogelzang?

Ik denk weer aan het geluid van de zwarte ruiter. “Zullen we weer eens op stap gaan?”, zeg ik.

“Graag”, zegt hij, “zeg maar wanneer het uitkomt. En met die woorden nemen we afscheid.

Waarnemingen van de Insectenwerkgroep in het Kranenveld in Soerendonk

Tekst en foto's: Gerard Vos, tenzij anders vermeld

Onze Insectenwerkgroep heeft een traditie van inventariseren van geleedpotigen in natuurgebieden.

In 2022 deden we zo'n inventarisatie in Natuurbegraafplaats Schoorsveld in Heeze, en in 2023 en 2024 was het KNNV-adoptiegebied Gijzenrooi aan de beurt. De verslagen van deze inventarisaties staan op de website van de KNNV Eindhoven, respectievelijk op de volgende internet-adressen: tinyurl.com/3wmjm5fx en tinyurl.com/5n8zxx3h

Vanaf 2025 zijn we bezig met een inventarisatie in het Kranenveld in Soerendonk, aangegeven in onderstaand kaartje. Het is ongeveer een vierkante kilometer groot. We zijn van plan, t.z.t. een uitvoerig verslag van onze inventarisatie te publiceren. Dit artikel dient om alvast enkele leuke waarnemingen te laten zien.



Bron kaartje: waarneming.nl

Toen de Insectenwerkgroep 50 jaar geleden werd opgericht was de eerste activiteit ook een inventarisatie in dit Kranenveld, zodat we nu een vergelijking kunnen maken.

Het gebied was destijds onderdeel van het nieuw gecreëerde “CRM-reservaat Baronie van Cranendocnk” en het bestond deels uit voormalige landbouwgrond. In het Kranenveld werd in 1972 voor het eerst in Nederland gebruik gemaakt van IJslandse pony's voor het beheersen van de begroeiing door begrazing, en dat gebeurt nu nog steeds.

Onze inventarisaties zijn een groepsactiviteit! De foto's hieronder laten leden van de Insectenwerkgroep in het Kranenveld zien.



Foto: Ad Brouwers



Foto: Bernard Fransen

Wantsen

De Muizenoorwants *Galeatus maculatus*

Deze kleine wants is zeer zeldzaam. De eerste in Nederland gemelde waarneming was in 2021, door Saskia Verberne, in het Kranenveld.

Vanaf 2025 hebben leden van de Insectenwerkgroep daar naar het beestje gezocht. Op 1 juni 2026 vond Bernard Fransen het eerste exemplaar, en dat was een nimf, een nog niet volgroeide wants, met een lengte van ongeveer 2 mm.



Muizenoorwants - nimf

Op 15 juni gingen we weer zoeken, deze keer vergezeld door een natuurliefhebber die speciaal voor deze wants uit Kinderdijk was gekomen, en hij vond het eerste volwassen exemplaar, ongeveer 3,3 mm lang.



Muizenoorwants - volwassen dier

Naast deze zeer zeldzame wants hebben we nog minstens 4 wantsensoorten gevonden met de status "zeldzaam".

Wespen

Kirby's langsteelgraafwesp *Prionyx kirbii*

Dit is een zeer zeldzame soort die vanuit Frankrijk is gemigreerd en pas in 2019 in Nederland is ontdekt. In Noord-Brabant werd hij voor het eerst waargenomen in het Kranenveld, door Annemiek van Dijk in 2025.

Deze graafwesp maakt een nest door een verticale gang te graven, en deponeert daarin ook een Sprinkhaan die zij door een steek heeft verdoofd en die als voedsel voor haar larven dient. Zij kan met haar aangepaste voorpoten ook gemakkelijk een hoeveelheid zandkorrels of een stukje materiaal beetpakken en verplaatsen. Wij constateerden dat de nestgangen worden gemaakt op plaatsen waar het zand niet mul is maar vast aangelopen.



Kirby's langsteelgraafwesp

Annemiek maakte een fotoverslag van de nestbouw, en Saskia Verberne heeft op waarneming.nl bij haar waarneming van deze graafwesp op 25 juli twee video's van de nestbouw geplaatst.

De nestbouw wordt soms gadeslagen door kleptoparasitaire vliegen uit de subfamilie *Miltogramminae*. Deze vliegen deponeren hun eitjes/larven op prooien of in nesten van de wespen. Ze worden ook wel 'satellietvliegen' genoemd omdat ze soms als een satelliet rond wespen blijven vliegen, hun kansen afwachend.

Annemiek is van plan, de levenswijze van deze graafwesp, en de rol van de satellietvliegen daarbij, verder te bestuderen.



De Harkwesp *Bembix rostrata* is in Nederland de grootste graafwesp. Hij kwam jaren geleden nog weinig voor, maar tegenwoordig is hij in het Kranenveld gemakkelijk te vinden. Bernard Fransen maakte een video die het harken van zand door deze wesp mooi laat zien.

Solitaire bijen

Van de solitaire bijen kan in het Kranenveld een heel aantal soorten worden gevonden, waaronder de voorbeelden hieronder.



Grijze zandbij *Andrena vaga*



Roodpotige groefbij *Halictus rubicundus*



Heidezandbij *Andrena fuscipes*

Spinnen

Wij vonden vier soorten spinnen die “zeldzaam” zijn, en ook vier “zeer zeldzame”, waaronder de volgende twee:



Uhlig's kogelspin *Theridion uhligi*

Dit is een soort van droge heidevelden. Van deze spin hebben we 1 individu gevonden, op naam gebracht door onze spinnenkenner Piet Tutelaers. Op waarneming.nl is dit het enige gemelde exemplaar.



Mierendief *Callilepis nocturna*

Kevers

De *Drapetes mordelloides* is een zeer zeldzame kniptor die we met een sleepnet vingen. Hij is hieronder te zien.



En dit is een van de beestjes die John Cox op naam wist te brengen door microscopisch onderzoek: een kleine snuitkever, de *Trichosirocalus thalhammeri*.



Het Veertienvleklieveheersbeestje *Coccinula quatuordecimpustulata* is volgens waarneming.nl zeldzaam, en beperkt tot zuidoost Brabant en midden Limburg. In het Kranenveld is dit misschien wel het meest algemene Lieveheersbeestje.

Vlinders

Het Heideblauwtje *Plebejus argus* is een soort die goed past bij het Kranenveld, maar zelf heb ik er dit jaar daar maar één gezien.



De Kommavlinder *Hesperia comma* was in vroeger jaren vrij algemeen in het Kranenveld. Vorig jaar vonden we er één.



Dat in het Kranenveld de Nachtpauwoog *Saturnia pavonia* voorkomt wisten we, want we hadden hem zien vliegen. Op 20 mei vonden we eitjes van deze vlinder. Op en bij de eitjes zaten de rupsen, zwart van kleur, en nog niet veel groter dan tweemaal de lengte van de eitjes waaruit ze waren gekomen. Acht dagen later zaten de rupsen nog op dezelfde heidestruik, maar ze waren al veel groter, en mooi gekleurd. Nog een week later waren er geen rupsen meer te vinden.



Natuurmoment

Gerard Compiet

't Is begin mei als ik nog even een avondwandeling door de Oetert (Lierop) maak. De Oetert is een nogal moerassige natuurplek van niet al te grote omvang. Daarom ben ik binnen de kortste keren door het gebiedje heen en sta ik even later stil bij een aangrenzend boerenweiland. Het gras in dit weiland is inmiddels gemaaid en afgevoerd richting boerderij. Wat hierna van het grasland overgebleven is, is een kaalgeknippte, gelig aandoende grasmat. Hier en daar zijn vochtige en slijkerige sporen van tractorbanden zichtbaar. Bij het afvoeren van het gras is men blijkbaar niet erg zorgvuldig te werk gegaan. Er zijn op sommige plekken namelijk flinke plukken gras blijven liggen.

Welnu, op deze kortgeschoren grasmat krijg ik een Egel in het vizier. Deze keer niet een Egel die platgereden op het wegdek ligt. Ook niet eentje die zich als een bal opgerold heeft en bewegingsloos ligt te wachten tot de kust veilig is. Nee, deze Egel is actief. Met zijn snuit vooruit schuimt het beest al spoorzoekend rond. Terzijde van een dot achtergebleven gras blijft hij tenslotte wat rondscharrelen. Als ik door mijn verrekijker tuur, zie ik dat hij daar aan het eten is geslagen. Hij heeft zowaar een poot met zwemvliezen in zijn snuit. Een kikkerpoot, bij nader inzien. Waarschijnlijk heeft het amfibie de rondgang van de cyclomaaier niet overleefd en doet de Egel zich tegoed aan de restanten van het slachtoffer.

Uit de bosrand komt wat later nog een Buizerd aanzetten. Hij zweeft even boven het weiland. Blijkbaar kan hij niets van zijn gading vinden en verdwijnt daarop richting vanwaar hij gekomen is. Dan niet veel daarna, als het al aan het schemeren is, is er opeens een soort van 'orr-orr-orr'. 't Is een serie knorrende geluiden, gevolgd door een hoog en kort 'tsiep'. Het geluid wordt geproduceerd door een vogel die tot drie maal toe komt overvliegen. Of betreft het telkens een ander exemplaar? Het is in ieder geval de dame met het lange gezicht*, de Houtsnip. Het beest is bezig met zijn baltsvlucht.

De Houtsnip is een vogel die me in hoge mate intrigeert. Als steltloper neemt hij een uitzonderingspositie in door zich in bosgebieden op te houden. In bossen met een humusrijke bodem wel te verstaan. Hier peurt hij met zijn lange snavel in de bodem op zoek naar vooral regenwormen. Een Houtsnip krijg je maar zelden goed in het vizier. Door zijn schutkleur blijft hij, zich op de bosbodem bevindend, praktisch onzichtbaar. Tot je hem, al wandelend, opstoot, maar dan is hij, helaas, in een mum van tijd al vliegend verdwenen.



Houtsnip – Foto: Koos van de Mortel

Vroeger werd een Houtsnip beschouwd als een vogel zonder hersenen, want hij liet zich vrij gemakkelijk vangen. De vogel houdt zijn patrouillevluchten namelijk graag boven boswegen, brand- en doorgangen, e.d. Daarom werd bij zo'n doorgang een net opgehangen. Dit net, de "grote vlouw", hing tussen twee palen, waarbij de lijnen over katrollen liepen. Zodra een Houtsnip vlak voor het net aan kwam vliegen, liet men de lijnen los. De vlouw viel dan op de grond en bedekte de vogel. Tenminste, als men goed getimed had.



"Vlouw met katrollen", aquarel van Adriaen van der Venne (1626)

In Gaasterland (Friesland) stonden in het verleden alleen al zo'n 200 snippenflouwen opgesteld. Begin 20-er jaren van de vorige eeuw kwam aan deze vangsten als gevolg van een verandering van de vogelwet een einde. In het Gaasterlandse Rijsterbos (Rysterbosk) is toch nog één vanginstallatie overgebleven. Gevangen Houtsnippen worden hier nu geringd om meer zicht te krijgen op de trekroutes van de vogel.

Inmiddels ben ik naar huis aan het gaan. Zanglijster en Roodborst doen me met hun zang uitgeleide. Het wordt al aardig donker maar gelukkig zijn de gebogen bloemhoofdjes van Smeerwortel en de schermen van Fluitenkruid langs zij me uitstekende bakens om op het 'rechte' pad te blijven.

*Jagersterm uit 1914, vanwege de lange snavel

Tijdschriftmaken.nl

Creëer jouw eigen unieke tijdschrift.

Ontvang
5% korting

CODE: ZTEB24!



Maak je
eigen
tijdschrift



Direct aan de
slag!

😊 persoonlijke service 😊 scherpe prijzen 😊 de beste support 😊 het mooiste drukwerk

📍 Kazemat 28, 3905 NR, Veenendaal
info@tijdschriftmaken.nl

Website:
www.tijdschriftmaken.nl

Telefoon:
085 - 773 77 44

ZEGZO

Kalender-maken.nl

Creëer jouw eigen unieke kalender.

Ontvang
5% korting

CODE: ZKEB24!



Maak je
eigen
kalender



Direct aan de
slag!

😊 persoonlijke service 😊 scherpe prijzen 😊 de beste support 😊 het mooiste drukwerk

📍 Kazemat 28, 3905 NR, Veenendaal
info@kalender-maken.nl

Website:
www.kalender-maken.nl

Telefoon:
085 - 773 77 40

ZEGZO